

כמים תיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

גליון מספר 354

ח' אב
תשפ"ה

פרשת דברים - חזון

דרך חיים

ליה בשם ר' נחמיה "ותשא" כתיב חובי בישא אוזפיתון לדריא (חוב רע הלוויתם לדורות). מכאן עולה כי עיקר התלונה הייתה על הבכיה של העדה. כאמור בגמרא (תענית כט.): "אותה לילה ליל תשעה באב היה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: אתם בכיתם בכיה של חנם - ואני קובע לכם בכיה לדורות".

אמנם לכאורה עיקר התביעה הייתה צריכה להיות דווקא על הדיבור, כמו שאומרת הגמרא (ערכין טו.) "נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה. שכן מצינו שלא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע, שנאמר "וינסו אותי זה עשר פעמים וגו'... אמר ר' אלעזר בן פרטא: בוא וראה כמה גדול כח של לשון הרע, מנלן ממרגלים".

על מנת להבין כל זאת נוסיף את דברי הגמרא במסכת תענית (ל): "אמר רב יהודה אמר רב: כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי: ערב תשעה באב מביאין לו פת חרבה במלח, ויושב בין תנור לכיריים, ואוכל, ושותה עליה קיתון של מים, ודומה כמי שמתו מוטל לפניו". מה שמצריך את ההבנה מנין למד ר' יהודה את מנהג האבלות בערב תשעה באב כמי שמתו מוטל לפניו.

מתאר המדרש (ילקוט שמעוני שלח תשמג): "ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר: "דברי נרגן כמתלהמים". כאדם שיש לו מת והוא צווח ובוכה. כך הם כיון שבאו מתור הארץ עמדו ופזרו עצמם בכל שבטי ישראל כל אחד ואחד בתוך שבטו ומתנפל

המשך בעמוד הבא

שבת שלפני תשעה באב נקראת 'שבת חזון' על שם ההפטרה, הפטרה קשה של תוכחה לעם ישראל: "הוי גוי חוטא עם כבד עון זרע מרעים בנים משחיתים" (ישעיהו א ד). גם בפרשה עצמה מוצאים אנו את תוכחותיו של משה לישראל, בתחילה ברמז ולאחר מכן בגלוי.

במוצאי השבת יחול תשעה באב, ולמרות כל הצער והאבל הוא נקרא 'מועד', ולכן גם בשחרית וגם במנחה אין אומרים תחנון, ואף לא במנחה של ערב תשעה באב, לכן בשבת זו אין אומרים במנחה 'צדקתך'. אין זה משום שהוא עתיד להפוך מששון לשמחה, כדברי רש"י על הפסוק "עת לבכות ועת לשחוק" (קהלת ג ד) - "עת לבכות" - בתשעה באב, "ועת לשחוק" - לעתיד לבא, שנאמר 'אז ימלא שחוק פיננו'. גם כיום יום זה נושא את המועד לצד האבלות, ויש להתבונן באיזה אופן.

אומרת הגמרא (סנהדרין קד): "בכה תבכה בלילה", שתי בכיות הללו למה? אמר רבה אמר רבי יוחנן: אחד על מקדש ראשון, ואחד על מקדש שני. "בלילה" - על עסקי לילה, שנאמר "ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא". המרגלים הביאו את כל העם לבכיה, שממנה נגזר ה"עת לבכות". כמו שכתוב בתהלים (קו כד-כז): "וימאסו בארץ חמדה לא האמינו לדברו. וירגנו באהליהם לא שמעו בקול ה'. וישא ידו להם להפיל אותם במדבר. ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות". על זה אומרים חז"ל (איכה רבה א כג): "בכה" - בוכה ומבכה כנסת ישראל עמה, הלא הוא דכתיב "ותשא כל העדה". ר' חוניא מתני

כמים תימים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

דרך חיים

על חטאיהם לא היו גולים כלל, שבזה היו מתקנים את הבכיה של חינום על ידי בכיה מוצדקת של תיקון ותשובה. כך גם הפסיקתא מבין שיסוד התיקון תלוי בבכיה - "בבכי יבאו ובתחנונים אובילים", וכי המלך המשיח הרמוז ב"רוח אלקים מרחפת על פני המים" תלוי ב"שפכי כמים לבך".

כדי לבאר את מהות הבכיה צריך לדעת את דברי הרמ"ע מפאנו, שרמז כי חטאי החורבן רמוזים בד' אבות נזיקין - השור, הבור, המבעה וההבער. השור זה חטא העגל. המבעה זה דיבור האדם, הרומז לדיבור המרגלים. הבור זה חטא מכירת יוסף. מכח חטאים אלו הגיע ההבער של בית מקדשנו ותפארתנו. לכאורה חטא העגל והמרגלים יסודו בעבודה זרה, שעליו חרב בית המקדש הראשון. בעוד חטא מכירת יוסף הוא בשנאת חינום שהביא לחורבן הבית השני. מובא בספר הישר (וישב) תיאור מפורט של מכירת יוסף: "ויקרא יוסף מתוך הבור אל אחיו ויאמר אליהם, מה עשיתם לכם ומה חטאתי?... וישמעו כל אחיו את צעקתו ואת בכייתו בתוך הבור, וילכו אחיו ויתרחקו מן הבור למען לא ישמעו את צעקת יוסף ואת בכייתו בבור. וילכו וישבו מנגד הרחק כמטחוי קשת, וישבו שם לאכול לחם... וירוצו האנשים המדינים ההם אל הבור לשתות מים, כי חשבו כי מים בו. ויבואו לפני הבור וישמעו את קול יוסף צועק ובוכה בבור, וישקיפו אל הבור ויראו והנה נער יפה תואר ויפה מראה מאוד. ויקראו לו ויאמרו לו, מי אתה ומי הביאך הלום ומי שמך בבור הזה במדבר. ויתנו כולם את ידם וישאו את יוסף וימשכו ויעלוהו מן

המשך בעמוד הבא

לתוך כל זווית של ביתו. ובניו ובנותיו באים עליו והיו אומרים לו 'מה לך מרי?'. ובעוד שהוא עומד עושה עצמו נופל לפניו, אומר להם 'אוי לי עליכם בני ובנותי וכלותי, היאך האמוריים עתידים לתעתע בכם, היאך הן עתידים לשלוט בכם, מי יוכל לראות פני אחד מהם'. מיד הם כולן גועין בבכיה, בניהם, ובנותיהם, וכלותיהם. עד שהיו השכנות שומעות את הדבר, אף הן היו בוכות. עד שהיתה משפחה למשפחה משמעת עד שהיה כל השבט בוכה. וכן חברו מבכה שבטו, וכן כל אחד ואחד, עד שנעשו ששים רבוא חבורה אחת, וגעו ונתנו קול בכיתם למרום. מנין? ממה שקרינו בענין "ותשא כל העדה ויתנו את קולם". אחרי שהקב"ה נשבע לאבות להוריש להם את הארץ, ואחרי כל הניסים שעשה להם במצרים ובמדבר, בוכים העדה - אין זו כי אם בכיה של חינום. כנגד אותה בכיה נגזרה עליהם בכיה לדורות.

הבכיה התחילה מאותו הדור, שמדי ערב תשעה באב היו חופרים לעצמם קברים וישנים בתוכם, ונפרדו מנשותיהם בניהם ובנותיהם. כך גם לדורות, מגלגלים חובה ליום חייב: "כיון שהגיע ירמיה לנהר פרת ענה נבוזראדן ואמר לו אם טוב בעיניך לבא אתי בבל, חשב ירמיהו בלבו, אם אני הולך עמהם לבבל אין מנחם לגלות הנשאר מהם, נטלו הגליות את עיניהם וראו את ירמיה שפרש מהם, געו כלם בבכיה וצוחו רבינו ירמיה, הרי אתה מניחנו, שם בכי, שנאמר על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו, ענה ירמיה ואמר להם מעיד אני עלי שמים וארץ אלו בכיתם בכיה אחת עד שאתם בציון לא גליתם" (ילקוט שמעוני תהלים תתפג). שאם היו ישראל בוכים בעודם בארץ

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

דרך חיים

ולא אני, שיהושע שיצא ממני לא היה בעצת מרגלים. והם אמרו לו "לא היו עבדיך מרגלים" - פי' יהודה השיבו, כי הוא ראש המדברים, גם ממני יצא כלב שלא היה בעצת מרגלים. 'לא היו' בגימטריא כלב". חטא המרגלים יסודו בשנאת החינם של האחים ויוסף ובשנאה לאביהם שבשמים: "בתשעה באב היה מעשה המרגלים בו ביום נולדה מדת שנאת חנם בישראל, כמו שנאמר "ותאמרו בשנאת ה' אותנו הוציאנו וגו'" (דברים א כז)... כי המה סברו מאחר שכל אחד מהם שונא את חברו כך מסתמא שונא אותם גם הקדוש ברוך הוא... וזה היה בחודש אב שמזלו אריה כי כל אחד דמיונו כאריה יכסוף לטרוף את חברו" (כלי יקר דברים א א). יסוד חטא השור - הפניית העורף לאביהם שבשמים בחטא העגל הוא שהביא לבור של מכירת יוסף ולמבעה בדיבור לשון הרע ולבסוף להבער בית המקדש. אין כאן אלא קלקול יסודי אחד שנמשך על פני עוונות שונים, וכיוון שעדיין מרקד בינינו עוון שנאת חינם לא זכינו להיגאל. כך עלינו להביא את המדרש הנורא (גיטין נח). על אותו אדם שנתן עיניו באשת רבו, עד שבסופו של דבר היו האדם ואותה אשה "יושבים ואוכלים ושותין, והוא היה עומד ומשקה עליהן, והיו דמעות נושרות מעיניו ונפלות בכוסיהן, ועל אותה שעה נתחתם גזר דין". שאף שנחתם דינה של ירושלים על קמצא ובר קמצא, אך היה הדין תלוי ועומד עד אותן דמעות שעוררו את דמעות מכירת יוסף. על ידי תיקונה של אותה שנאה שבאה לידי ביטוי בבכיה - תבוא הגאולה במהרה.

שבת שלום!

הבור, ויקחוהו וילכו להם לדרכם... ויבך יוסף מאוד על הגמל אשר רכב עליו, וירא אותו איש אחד מהם ויורידהו מעל הגמל וילך ברגליו. ובכל זאת היה יוסף צועק ובוכה, ויאמר 'אבי אבי'. ויקם עליו איש אחד מהישמעאלים ההם ויכה את יוסף על הלחי, ויוסף עוד יוסף לבכות. וילאה יוסף בדרך ולא יכול ללכת ממר נפשו, ויכוהו כולם ויענהו בדרך ויפחידו אותו למען יחריש מהבכי... וילכו האנשים בדרך ויעברו מדרך אפרת, אשר עם קבורת רחל. ויגיע יוסף עד קבר אמו וימהר וירץ יוסף אל קבר אמו ויאמר, אמי אמי יולדתני עורי וקומי וראי את בנך איך נמכר לעבד ואין מרחם. קומי וראי בנך והביטי אליו וראי, את דמעות עיני הנזלות על לחיי. אמי אמי עורי והקיצי קומי וראי את בנך ובכי עמו על צרתו". "יוסף" בגימטריא 'ציון', כפי שמובא בשער הפסוקים, וכן נאמר במדרש (תנחומא ויגש יא) "כל מה שאירע ליוסף אירע לציון".

לא רק הגלות נגזרה מכח אותה בכיה כי אם גם הגאולה. "כשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא בבכיה, כך הקדוש ברוך הוא אינו גואל את ישראל אלא מתוך בכיה, שנאמר "בבכי יבואו ובתחנונים אובילים" (בראשית רבה צג יב). אנו מוצאים ב' בכיות שונות לחלוטין - בכי של כאב וחורבן ובכיה של ישועה וגאולה.

יוסף שבמהותו הוא ציון, כלל ישראל, ראה ברוח קדשו את מעשה המרגלים העתיד לבוא על ישראל ואת חורבנות בית המקדש. לכן ביקר את אחיו באמרו להם "מרגלים אתם" (בראשית מב ט). כפי שהסביר בעל הטורים "מרגלים אתם - פירוש אתם

כמים תיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

בדרכו של ר' אריה

נשפטר ר' אריה סר הרב איסר יהודה אונטרמן, הרב הראשי לישראל, לנחם את בני המשפחה האבלים. אמר להם הרב אונטרמן: "אומרים על אביכם כי חכם הרזים היה. והאמינו לי שכך הוא".

משתמהו הבנים על אמירה זו, הוסיף הרב אונטרמן ואמר להם:

"ומה הייתה חכמתו? חז"ל לימדונו (אבות ד א): "איזהו חכם? הלומד מכל אדם, שנאמר "מכל מלמדי השכלתי" (תהלים קיט צט)". ואכן אביכם הדגול נוהג היה להתאבק בעפר רגליהם של גדולי ישראל, בתקווה שילמד ממעשיהם הטובים".

(צדיק יסוד עולם עמ' 279-278)

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

שבת זו נקראת על שם הפטרה 'שבת חזון', וישנם מנהגים שונים בשבת זו. בשבת לובשים בגדים מכובסים ומהוהצים, ויש מי שנהגו ללבוש בגדי חול (מנהג ה'יקים) ואין למחות בידם. יש מקומות שנהגו להחליף את פרוכת ארון הקודש והבימה לפרוכת שאינה של שבת או לצבע שחור, וכל מקום יעשה כמנהגו.

ישנם מנהגים שונים לגבי ניגון "לכה דודי" במנגינת הקינה "אלי ציון ועריה", וגם בזה כל מקום יעשה כמנהגו, כן ישנם מנהגים שונים לגבי ניגון הפסוק "איכה אשא לבדי" והפטרה בטעמי מגילת איכה.

אף בסעודה שלישית, שנאכלת בזמן בו בכל שנה במועד הזה נאכלת סעודה מפסקת- אוכלים ושותים ומעלים על שולחנו כסעודת שלמה בשעתו (לשון מרן השלחן ערוך עפ"י מסכת תענית דף כט). לכן מותר לסעוד בסעודה זו עם חברים ולשיר ולזמר כהרגלו. ויש שפסקו שנכון למעט באורחים ולאכול בחוג בני המשפחה המצומצם על מנת לשבת לסעודה זו מתוך דאבון לב. יש להיזהר מלומר בסעודה זו 'אני אוכל על מנת שיהיה לי כוח לצום', שיש בזה איסור גמור של הכנה מקודש לחול. מטעם זה אדם שנהג ליטול טיפות או גלולות להקלת הצום יימנע מלקחתם בסעודה זו; כאשר הדרך הנכונה היא ליטול אותם בלא מים בצאת השבת או לערבם במשקה או מאכל בסעודה, שבכך נוטל אותם אגב השתייה או האכילה. מאותו טעם אין להביא בשבת לבית הכנסת את ספרי הקינות, אלא אם מעיין בהם גם במהלך השבת. את הסעודה יש לסיים עד שקיעת החמה (19:37), שמזמן זה הוא ספק מוצאי שבת וממילא תחילת הצום. על כן יש לצחצח את שיניו במי-פה עד שעה זו. אך ניתן לברך את ברכת המזון גם לאחר זמן זה.

לאחר הסעודה ימתין עד שעת צאת השבת (20:17), או עכ"פ עד שעת צאת הכוכבים (19:59), ואז יאמר בלא שם ומלכות "ברוך המבדיל בין קודש לחול" - ויוכל להחליף את בגדיו לבגדי חול ואת מנעלי העור במנעלים אחרים. יש שנהגו להחליף את הבגדים בביתם וללכת במנעלי עור לבית הכנסת ולהחליפם במנעלים אחרים רק לאחר אמירת "ברכו". דין הבגדים ששובש בצאת השבת הוא כדין הבגדים לכלל אורך תשעת הימים - שאין ללבוש בגדים מכובסים ומגוהצים אלא בגדים ש'הכנו' קודם ראש חודש אב.

נהגו להחשיך את האורות בבית הכנסת ולהסיר או להסיט את פרוכת ארון הקודש, ובשנה זו עושים כן רק המשך בעמוד הבא

כמים תינים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

לאחר שהחזן אמר "ברכו". לאחר תפילת שמונה עשרה אומר החזן 'קדיש תתקבל' וקוראים את מגילת איכה. לאחריה נוהגים לקרוא את הקינות של ליל תשעה באב כמודפס בספרי הקינות. בתום אמירת הקינות אומרים "ואתה קדוש", בלא אמירת "ויהי נעם" ו"ויתן לך" כנהוג בכל מוצאי שבת משום שיש בהם נחמה. לאחר מכן אומרים קדיש בלא "תתקבל צלותהו". נעיר שאין נשים חייבות בשמיעת מגילת איכה, באם אשה רוצה לבוא לומר קינות אין לה לשבת על הרצפה בבית הכנסת.

לאחר התפילה אין עושים הבדלה על הכוס כמידי שבוע, אלא מברכים את ברכת "בורא מאורי האש" בלבד. יש שנהגו לצאת בברכה בבית הכנסת ויש שבירכו כל אחד לעצמו בביתו. כיוון שישנו ספק האם נשים חייבות בברכה זו, הנכון ביותר הוא שהבעל יברך אחר התפילה בבית עבור עצמו ועבור אשתו. בכל אופן קודם שאשה עושה מלאכות שונות תתפלל ותאמר "אתה חוננתנו" או עכ"פ תברך "ברוך המבדיל" בלא שם ומלכות ורק אז תעשה מלאכה.

אדם שפטור מלצום, כחולה וכדומה, יעשה הבדלה קודם שיאכל. את ההבדלה אומר ללא הקדמת פסוקי הנחמה שבנוסח ההבדלה וללא בשמים, ושונה דווקא מיצים טבעיים וכדומה ולא יין או משתה משכר. אשה שפטורה מן הצום תאכל בלא הבדלה, ותצא ידי חובת ההבדלה מפי בעלה במוצאי הצום.

מובא בדברי מרן השלחן ערוך שיש לישון על הארץ עם אבן תחת ראשו בין בלילה ובין ביום. והמנהג הנכון הוא להוריד את מזרון מיטתו על גבי הקרקע ולישון בלא כרית. אמנם אדם זקן או חולה ודאי יכול לישון כרגיל על מיטתו.

בתפילת שחרית אין מניחים תפילין ולא מתעטפים בטלית גדול, אמנם לובשים טלית קטן כבכל יום ויפטרנה בברכת הטלית הגדול במנחה. כן לא נחזיק את פתילות הציצית בשעת אמירת "ברוך שאמר" וקריאת שמע. אדם שצריך לאכול אחר חצות היום יקדים להניח תפילין ולהתעטף בציצית. בשעת תפילת מנחה נניח תפילין ונתעטף בטלית בברכה כבכל יום, ורבים נוהגים לקרוא את ד' פרשיות התפילין גם בתשעה באב. הנוהג להניח תפילין של רבנו תם - יניחם גם בתשעה באב בשעת המנחה.

אין אומרים תחנון ביום זה, משום שהוא נקרא מועד - "קרא עלי מועד". קוראים בתורה ובהפטרה את הקריאה של תשעה באב. לאחר החזרת ספר התורה קוראים במגילת איכה ואומרים קינות. בתום אמירת המשך בעמוד הבא

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

הקינות ממשיך הש"ץ לומר "אשרי" ו"ובא לציון" בדילוג על הפסוק "ואני זאת בריתי", אומרים קדיש שלם בלא "תתקבל" ו"עלינו לשבח". רוב הציבור נהגו שלא לומר "פטום הקטורת" ושיר של יום (אותם נהגו להשלים אחר תפילת מנחה), ומנהג ההולכים בדרכי הסוד וחלק מקהל החסידים לומר קטעים אלו כבכל יום. אדם שיש לו 'חיוב' לעלות כש"ץ ייגש לעמוד דווקא בתפילת שחרית שעוסקים בה בדברים הרעים, אך במנחה שעוסקים בדברי נחמה לא ייגש לפני העמוד. יש שנהגו ללכת אחר תפילת שחרית לבית הקברות, ודנו הפוסקים במנהג זה, וההכרעה למעשה היא שמותר ללכת אך לעמוד במרחק של ד' אמות מהקברים (כשני מטרים).

בצום תשעה באב חלים כל חמשת העינויים כביום כיפור: אכילה, שתייה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל וכן אין לאדם נשוי להתייחד עם אשתו. כאמור אין לאדם לאכול ולשתות החל משעת שקיעת החמה בצאת השבת. בכלל השתייה אסור גם להכניס מים לפיו, על כן אין לאדם להקל ולשטוף פיו במי-פה, מלבד במקום חולי. בשונה מיום הכיפור שהוא מן התורה, בצום תשעה באב נקל גם לחולה שאין בו סכנה שלא יצום ביום זה; בכלל זה כל אדם שסובל ממחלה באברים הפנימיים, מחלות זיהומיות שמלוות בחום גבוה, מחלות במערכת הנשימה, מחלות מוחיות, חוסר דם (מתחת ל-9 המוגלובין), תשישות קשה אצל זקנים, אדם שהתעלף במהלך הצום או סובל מסחרחורות חזקות, הסובל משלשולים או הקאות באופן קיצוני, אדם שחום גופו עלה קודם או במהלך הצום ל-39 מעלות ומעלה ואדם שאינו מסוגל לרדת ממיטתו. אשה מעוברת חלשה, אף קודם ארבעים יום מתחילת הריונה- פטורה מצום, במיוחד אם הפילה בעבר. אשה המניקה באופן מלא או כמעט מלא שעקב הצום ייפסק לה החלב או ימעט באופן משמעותי- לא תצום כלל. באם התינוק משתמש במקביל גם בתחליפי חלב אם (כך שאינה מניקה אף באופן כמעט מלא)- תצום, אלא אם היא מרגישה חלשה כפי שאמרנו בדיון אשה מעוברת. אשה אחר לידה- לא צמה בתוך שלושים הימים הראשונים, אלא אם כן היא מתפקדת באופן מלא כהרגלה ועברו כבר שבעה ימים מהלידה- שאז יש לה לצום באם הרופא מאשר לה. אשה שמרגישה שלא בטוב יכולה להקל ולא לצום אף אחר שלושים יום מהלידה. אשה שהפילה רח"ל לאחר שעברו ארבעים ימי הריון- דינה כיולדת לכל דבר ועניין. בין הנשים המוזכרות לעיל ובין חולה- לא צמים כלל ביום תשעה באב, ויכולים לאכול ולשתות כהרגלם. אמנם בליל תשעה באב נכון שיצומו על מנת להשתתף בצערם של ישראל. אלא אם כן יש בכך

המשך בעמוד הבא

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

משום סכנה- ואז לא יצומו כלל. כאשר ודאי יש להימנע מאכילת מאכלים של תענוגות ומותרות, כן נכון להם להימנע מאכילת שני מאכלים מבושלים יחד כפי שמקפידים להימנע בסעודה המפסקת כשזו חלה ביום חול. קטן או קטנה עד גיל תשע אינם צריכים לצום כלל, ואחר גיל תשע נותנים להם לצום בליל תשעה באב ומספר שעות ביום על מנת להרגילים במצוות, אך אין לתת להם לצום באופן מלא את הצום (בשונה מדין יום הכיפורים).

המותרים לאכול בצום מוסיפים בברכת המזון "נחם" קודם "בונה ירושלים" ובה חותמים את הברכה, ויש שנהגו לאמרו ב"הרחמן" בלא ברכה. אין אוכלים בתשעה באב שלושה גברים יחדיו על מנת שלא להתחייב בזימון. אדם שצם ונוטל תרופות קבועות- ייטול את הגוללות בלא מים, ובאם אינו יכול ייטול עם מעט מים מעורבים במלח כך שתתבטל ההנאה מהמים.

אין לרוחץ ביום תשעה באב, לכן אדם שקם בבוקר נוטל את ידיו עד סוף קשרי אצבעות, דהיינו החיבור בין אצבעותיו לכף היד. אדם שמותר לו לאכול בתשעה באב נוטל ידיו כרגיל קודם אכילת הלחם, משום שנטילה זו היא מצוה. כן הכהנים נוטלים ידיהם כרגיל קודם ברכת כהנים. אדם שנגע בדבר מלוכלך או בנעליו ירחץ את המקום המלוכלך בידי. אין לסוך בתשעה באב, ובכלל זה שימוש בבושם או במיני קוסמטיקה של נשים. אמנם אדם שסובל מריח רע יכול להשתמש בדאודורנט, שאין זה לשם תענוג אלא למניעת עגמת נפש. כן ניתן למרוח על עצמו תכשיר דוחה יתושים.

המנהג לחנך גם את הילדים שלא להשתמש בנעלי עור, בעיקר כיום שיש תחליפים נוחים. אמנם ילד אשר סובל מכך יכול להמשיך להשתמש בנעליו הרגילות. ניתן להקל ללבוש נעליים נוחות שאינן מעור, כגון 'קרוקס' ודומיו, אמנם המחמיר ללבוש דווקא נעליים לא נוחות תבוא עליו ברכה.

יום תשעה באב הוא יום שנקבע כבכייה לדורות. לכן ביום זה אנו נוהגים ממש כאבלים, וכל דיני אבלות שייכים ממש להלכה למעשה. אין שאילת שלום בתשעה באב, בין בלילה ובין ביום. בכלל זה אין לומר גם שאר ביטויים, כגון 'להתראות' או בלועזית כ'היי' ו'ביי'. אדם שנתקל באדם שאינו יודע את ההלכה ואמר לו 'שלום' ישיב לו 'שלום' בשפה רפה וכובד ראש כך שיבין שאין נכון לנהוג כן ביום זה. אמנם איחול 'מזל טוב' אינו בכלל זה, ומותר לאמרו בתשעה באב.

המשך בעמוד הבא

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

אין לומדים תורה ביום זה, משום ש"פקודי ה' ישרים משמחי לב". בכל שנה אין ללמוד כבר מחצות היום של ערב תשעה באב, אך בשנה זו שערב הצום חל בשבת אנו לומדים כרגיל עד תחילת הצום. על אף שאין ללמוד דברי תורה המשמחים התירו ללמוד דברים המעציבים; מגילת איכה, הלכות אבלות, אגדות על החרבן, נבואות החרבן, ספרי היסטוריה אשר עוסקים בתקופת החרבן או גזירות אחרות על עם ישראל (כאינקוויזיציה, השואה וכדומה), לימוד ספרי מוסר וסיפורי צדיקים המעוררים לשיפור המעשים כאשר אין בהם ריבוי של מדרשים ופסוקים. אמנם ודאי אין שום היתר לעסוק בדברים שמסיחים את הדעת מהאבלות, כגון קריאת עיתונים או מאמרי חול שאינם קשורים לחרבן ולצער. אדם שעקב לימוד בדברים המצעררים יתבטל מלימוד התורה- יכול להקל ללמוד דברים אחרים מחצות היום (12:47). התירו הפוסקים לקרוא תהלים מאחרי חצות היום, אך אם קורא בדרך תחנונים (ובמיוחד עבור חולה וכדומה) יכול לקרוא כבר מהבוקר.

יש להימנע מעשיית מלאכה בתשעה באב. אך כיום שדוחק הפרנסה גדול ניתן להקל לצאת למלאכתו אחר אמירת הקינות, והמחמיר בזה תבוא עליו ברכה. אך בחנויות לממכר מזון מקילים לכתחילה, על מנת שאנשים יוכלו לקנות עבור הקטנים והחולים הזקוקים לכך. אין לעשות בביתו מלאכה שיש בה שיהוי, בכלל זה תיקונים בבית ומוצרי, תיקוני בגדים, ניקוי הבית או הכלים וכדומה. אמנם אם יש צורך להשתמש בכלי מסוים עבור אותו יום ניתן לשטפו, אך יש לעשות כן במים קרים בלבד. מותר לאפות או לבשל עבור צאת הצום מאחר חצות היום, וגם בזה נקפיד על שימוש במים קרים בלבד.

בתשעה באב בשעת המנחה נולד המשיח ששמו מנחם (בשם האר"י הקדוש), לכן בנות ישראל הצדקניות שוטפות, מנקות ומכינות את הבית מחצות היום לקראת שמחת הגאולה אכ"ר, וזהו חיזוק גדול לאמונה ואין למחות בידן.

עד חצות היום יש לשבת על גבי הרצפה עם הפרדה בינו ובין הקרקע באמצעות כרית וכדומה. אדם שאינו יכול לשבת ישירות על גבי הקרקע יישב על גבי כסא הנמוך מג' טפחים (24 ס"מ). באם אינו יכול גם בכך יישב על גבי כסא רגיל. אדם שיושב בבית הכנסת על גבי מדרגות ארון הקודש נחשב כאדם היושב על גבי הרצפה. אדם שנוסע בתשעה באב יכול לשבת על גבי כסא הרכב או האוטובוס כרגיל משום שמדובר

המשך בעמוד הבא

כמים תיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

בהכרח ולא בתענוג. יש להימנע מעישון בתשעה באב, אך אדם שמוכרח לדבר יכול לעשן בצנעא בתוך ביתו, והמחמיר שלא לעשן כלל תבוא עליו ברכה. יש להימנע מהרחת טבק ביום זה.

מתפללים ערבית כרגיל בסיום הצום, ולאחר תפילת ערבית אומרים 'קידוש לבנה'. לאחר סיום הצום (20:06) עורכים הבדלה, בה אין מברכים על הבשמים שנועדו דווקא להבדלה במוצאי שבת ולא על האש עליה בירכנו אמש בצאת השבת. חלק מדיני תשעת הימים נמשכים עד חצות יום המחרת (י אב), משום שבו היה עיקר שריפת בית אלוקינו, ולכן אין להסתפר, לכבס, ולאכול בשר ולשתות יין. אמנם ודאי שאת יין ההבדלה מותר לשתות גם למנהג בני אשכנז.

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

שׁו"ת

עם הרב חיים אידלס

שאלה | אני שב לארץ בתשעה באב, האם לברך "הגומל" באותו היום או להמתין למחרתו?

תשובה | תברך למחרתו (כה"ח, שד"ח), שרק אם יעברו ביום תשעה באב שלושה ימים מהגעתך נתיר לברך בתשעה באב עצמו. אך גם בזה יש לברך דווקא במנחה, שקוראים בתורה פסוקים של נחמה ולא בשחרית שקוראים פסוקים של פורענות.

שאלה | האם מותר להריח טבק בתשעה באב?

תשובה | זו מחלוקת בין הט"ז שאוסר למג"א שמתיר (שע"ת סי' תקנו). הגר"א הכריע לאיסור וכן פסק המ"ב (סי' תקנט), וזו ההכרעה למעשה, כפי שכותב השלה"ק (דף ר) שבכל תענית אין להתעסק עם דברי תענוג.

שאלה | האם אשה בהריון שלא צמה בתשעה באב שחל במוצאי שבת עושה הבדלה קודם אכילתה?

תשובה | לא, היא אוכלת ללא הבדלה ושומעת הבדלה רק במוצאי תשעה באב מבעלה. נדגיש שהדברים אמורים באשה ולא בחולה שהותר לו לאכול. משום שחולה שאוכל צריך לעשות הבדלה כדי לאכול. שהסיבה לקולא באשה היא עפ"י דעת הרמב"ן, הרשב"א והריטב"א שגם גברים פטורים מהבדלה, וכך פסקו הרדב"ז (ח"ב סי' תרמ"ב) והב"ח ועוד. וישנה דעה שנשים בכלל פטורות לעולם מהבדלה. אמנם כל השנה אנו מחייבים אשה בהבדלה, אולם במקרה זה נאסר עליה להבדיל ונתיר לה לאכול כרגיל, ובמוצאי תשעה באב היא תשמע הבדלה מבעלה. כך פוסק מו"ר הגאון האדיר הרב שטרן שליט"א.

עוד העיר מרן הגרש"ז (שלמי מועד) שכדאי שאשה תתפלל מעריב במוצאי שבת ואז תאמר "אתה חוננתנו". אך בכל אופן בוודאי שאסור לה לעשות שום מלאכה לפני שהיא אומרת "ברוך המבדיל בין קודש לחול".

נעיר שחולה שעושה הבדלה מתחיל ישר מברכת "בורא פרי הגפן" ולא מפסוקי הנחמה שקודם לכן.